

INGLIZ TILINI O'QITISHNING AHAMIYATI

Alimdjanova Shaxzoda Ilxomovna
Termiz Iqtisodiyot va Servis universiteti

ABSTRACT

In this article The most crucial difference lies in the learners and their purposes for learning English. Therefore it also indicates the theoretical and methodological bases of the teaching strategies in teaching English to students in the field of nonphilological education. ESP students are usually adults who already have some acquaintance with English and are learning the language in order to communicate a set of professional skills and to perform particular job-related functions. An ESP program is therefore built on an assessment of purposes and needs and the functions for which English is required.

Keywords: Eksponent, globallashuv, integratsiya, korpus, Tekstologik va diskursiv.

KIRISH

Tilning hozirgi jamiyatdagi o`rnini aniqlash, sabablarini tushuntirish maxsus lug'at deb ataladigan so'zlar sonining tez o'sishi, maxsus maqsadlar uchun tillar nazariyasini yaratgan, LSP ning tilning tuzilishidagi o'rne va rolini aniqlash - bu muammolar tilshunoslar va boshqa tadqiqotchilarni jalb qilishda davom etmoqda. Til kabi hodisaning ko'p qirrali va murakkabligi bilan bog'liqlik, ya'ni bugungi kunda butunlay hal qilinmagan holda qolib, mohiyatini qoldirib va maxsus maqsadlar uchun til chegaralari noaniq va noaniqdir.

Yuqorida ta'kidlanganidek, ESPning birinchi ta'rifi Widdowson, Hutchinson & Waters, Widdowson va Hutchinson & Waters tomonidan berilgan. Uiddouson "ESP - bu tilning ma'lum bir sohasini tavsiflashning bir usuli va keyin bu tavsifdan talabalarni ushbu sohada talab qilinadigan cheklangan til kompetensiyasi bilan tanishtirish uchun kurs spetsifikatsiyasi sifatida foydalanish." deb ta'rif bergan. Xatchinson va Uoters ESP mahsulotdan ko'ra ko'proq yondashuv ekanligini ta'kidladilar. Xatchinson va Uoters ESPning quyidagi ta'rifini taklif qiladilar: "Maxsus maqsadlar uchun ingliz tili - bu til o'rganishga yondashuv bo'lib, unda kurs mazmuni va foydalaniladigan usullar bo'yicha barcha qarorlar talabalarni til o'rganish jarayonini boshlashga undagan sabablarga asoslanadi." Ushbu ta'rif bizga ESP ning asosiy xarakterli xususiyati - bu talabalarning tilni o'rganishni boshlashiga

turtki bo'lgan ehtiyojlari va maqsadlarini tahlil qilish degan xulosaga kelishimizga imkon beradi. O'z navbatida, Robinson ESPni ikkita mezon nuqtai nazaridan ko'rib chiqishni taklif qiladi: 1. ESP deyarli har doim belgilangan maqsadlarga erishishga qaratilgan jarayon. 2. ESP kurslari talabalarning talab va ehtiyojlarini tahlil qilish asosida ishlab chiqiladi, ular o'z navbatida talabalarning ingliz tilini o'rganishning oraliq bosqichida nimalardan o'tishlari asosida aniqlanadi, shuningdek, o'quvchilarning tabiatini tushunish uchun ma'lum xususiyatlar hisobga olinadi. ESP kurslarining vaqt chegarasi va bir-biri bilan bog'liq bo'lishi kerak bo'lgan vaqt va maqsadlar kursi o'rtasidagi munosabatlardir. Muhim jihati shundaki, bunday kurslar katta yoshdagi talabalar orasida bir hil guruhlarda o'tkaziladi va birinchi navbatda ularning kasbiy yoki boshqa yuqori ixtisoslashgan faoliyati bilan bog'liqdir. Eng maqbul va to'liq bu Evans va Jon tomonidan taklif qilingan ta'rif bo'lib, ular ESPni mutlaq va o'zgaruvchan xususiyatlar to'plami deb hisoblashadi. Shu bilan birga, ma'lum bir mavzudagi o'zaro bog'liqlik, o'ziga xoslik, aniqroq bo'lishiga qaramay, ESP va boshqa maxsus maqsadlar uchun tillar milliy tillar asosida mavjud bo'lib, ular bir-birini istisno qiluvchi hodisa sifatida emas, balki birbirini to'ldiruvchi sifatida qaralishini sezmaslik mumkin emas. Tilning lugʻat tarkibidagi oʻzgarishlar bevosita oʻzgarishlar bilan bogʻliq jamiyatda sodir boʻladi. Ilmiy-texnika taraqqiyoti davri (NTP), eksponent tezlashuvchi, aniqlangan ko'p sonning paydo bo'lishi bilan bog'liq jarayonlarning ko'lam shartlari. Hozirgi vaqtda muhimligi insonning kasbiy faoliyati, buning natijasida paydo bo'ladi nafaqat professional muloqotga qiziqish ortdi ma'lum bir sohaga, lekin samarali muloqotga, muayyan sohaga olib keladi natija (samarali aloqa). XXI asrda globallashuv va integratsiya jarayonlari inson faoliyatining barcha jabhalariga taʼsir koʻrsatib, kasbiy yoʻnaltirilgan muloqotga boʻlgan ehtiyoj katta ahamiyatga ega boʻlgan yangi davrni boshlab berdi. Zamonaviy, doim oʻzgarib borayotgan voqelik nafaqat kasbiy mahorat va koʻnikmalarga ega boʻlishi, balki til aloqasi sohasida yuqori malakali mutaxassislar boʻlishi kerak boʻlgan mutaxassislarga yuqori talablarni qoʻyadi. Til asosiy muloqot vositasi sifatida jamiyatda sodir boʻlayotgan oʻzgarishlarni aks ettiruvchi oʻziga xos oyna vazifasini bajaradi. Har xil turdagi matnlar, registrlarning lingvistik xususiyatlarini tahlil qilishga ilmiy yondashuv zarurligi 60-yillarda ko'plab mualliflar tomonidan qayd etilgan. Ularning tadqiqotlari "registr" tushunchasi bilan chegaralanib, soʻz va jumla darajasida olib borilgan boʻlsa-da, turli registrlarga mansub matnlardagi soʻz va tuzilmalarning har xil turlarining tarqalishi boʻyicha ishonchli korpus asosidagi statistik maʼlumotlar olinib kelingan. Kompyuter texnikasining rivojlanishi bilan korpus lingvistikasi keng tarqaldi. O'tkazilgan

tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quv dasturlarini tayyorlashda matn korpusini tahlil qilish turli janrdagi matnlarning tuzilishi va lingvistik xususiyatlari to'g'risida ishonchli statistik ma'lumotlarni, juda ko'p real misollarni, turli bilim sohalarini o'rganishni birlashtirishga imkon beradi. Zamonaviy oliy ta'lim muassasalari dasturlari uchun dolzarb bo'lgan multidisipliner yondashuv doirasida yagona butunlik mavjud bo'lmasa-da, maxsus maqsadlarda ingliz tilini o'qitishning yaxlit maqsadi va jarayoni atrofida birlashtira oladi. Matn korpusi ma'lumotlaridan, shuningdek, eng yangi internet texnologiyalaridan foydalanish imkonini beruvchi maxsus dasturlardan foydalanish ESPni o'rganish va tahlil qilish uchun yangi istiqbollarni ochadi. Bitta manba matnning bir nechta tarjimalarini o'z ichiga olgan korpus tarjimonlarni tayyorlashda katta yordam berishi mumkin, bu o'qituvchiga diqqatni eng yorqin hodisalarga qaratishga, matnlardan talabalar uchun tegishli bo'lgan ko'plab misollarni tanlashga imkon beradi. Biroq, parallel korpusning vakili va muvozanatiga erishish juda qiyin. Mukammal holda, bunday korpus faqat bir tildan boshqa tilga tarjima qilishning uzoq an'alariga ega bo'lgan yaqin va yaqin madaniyatlar uchun mumkin. Hatto Yevropa tillari uchun ham, amaliyot ko'rsatganidek, mavzu va janr jihatidan o'xshash, bir xil sonda mavjud bo'lgan, korpus bir vaqtning o'zida vakillik va muvozanatli bo'lishi uchun yuqoridagi matnlarni topish qiyin. Cheklangan pastki tilni tavsiflovchi nisbatan kichik korpuslar uchun aniq tuzilish mumkin, bu unchalik yomon emas. Masalan, biologiya mutaxassislari uchun doimiy ravishda yangi manbalar bilan yangilanib turadigan, bitta janr, davr va hokazo matnlarni ajratib ko'rsatish imkoniyati mavjud bo'lgan maxsus matnlarning mini-korpusi dolzarb bo'ladi. Tekstologik va diskursiv tadqiqotlar matnning tahlilning asosiy birligi sifatida ko'rib chiqishga olib keldi, unga asosiy yondashuvlar uning grammatik tuzilishi, ritorik vositalar, hozirgi hukmron janr tahliliga oidligi muhim ahamiyatga ega. Tahlilning asosi matnning ishlashini keng ekstralingvistik kontekstda o'rganish bo'lsa, ma'lum bir janrning asosiy xususiyati matnning maqsadini belgilash edi. Matn tuzilishini muallifning maqsadlari nuqtai nazaridan ko'rib chiqish ilmiy maqola modelini, uning tarkibiy qismlarini taqdim etish imkonini beradi, shuningdek, boshqa janrlarni tahlil qilish, masalan, ularni nafaqat nazariy aspektlari, balki amaliy jihatdan ham amaliyotga bog'liqligi o'rinli hisoblanadi. ESPning lingvistik tahlilining ehtiyojlari o'qitish va ilmiy tahlil maqsadlari bilan cheklanib qolmadi. 1980-1990-yillarda havo, dengiz va temir yo'l transportida xalqaro xavfsizlik bilan bog'liq bir qancha loyihalar ishlab chiqildi. Birinchisi SEASPEAK (1987-88), keyin AIRSPEAK (1988), POLICESPEAK (1994), RAILSPEAK (1996) bo'lib, ular doirasida registrning funktsional tahlili

o'tkazildi, aloqa maqsadlari hisobga olindi, tipik aloqa vaziyatlari tasvirlangan, chastota mavzulari, nutqni semantik idrok etish xususiyatlari yoritilgan. ESPda talabaniing ehtiyojlari birinchi o'ringa chiqqanligi sababli, tipik professional kommunikativ vaziyatlarni tahlil qilish, matn yaratish va uni tushunish o'rtasidagi farqni anglash, muallifning matnlar tizimini o'rganish, muvaffaqiyatli muloqot qilish qoidalari kabi sohalarida tilshunoslar ESP va pragmatika o'rtasidagi o'xshashlikni qayd etmay qolmadi. M.Tricky maqolasida ESP izchillik bilan R.Searlening nutq aktlari nazariyasi, Gricening konversion maksimlari va dolzarblik nazariyasi nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Nutq harakatlarining tasnifini ESPga qo'llagan holda, muallif ESP matnlarini tahlil qilish uchun uning muhimligini ta'kidlaydi. Shunday qilib, maxsus maqsadlar uchun ingliz tilini o'rganish va o'qitish uchun fanlararo yondashuv xarakterlidir va talabaniing ehtiyojlari birinchi o'ringa chiqadi, tipik professional kommunikativ vaziyatlarni tahlil qilish, matn yaratish va uni tushunish o'rtasidagi farqni bilish, o'rganish. Matn muallifining munosabatlar tizimi, muvaffaqiyatli muloqot qilish qoidalari izchil o'qitiladi. Yangi texnologiyalarga asoslangan turli fanlar: tilshunoslik, psixologiya, pragmatika va pedagogikaning sa'y-harakatlarini birlashtirmasdan turib, qo'yilgan amaliy maqsadlarga erishish mumkin emas.

XULOSA

Dunyoda ilm fanning jadal rivojlanishi hamda globballashuv jarayoni natijasida ingliz tili o'rganish shunchaki til o'rganish uchun emas, balki ma'lum bir soha yoki yo'nalish bilan hamkorlikda o'rganishni taqazo qilmoqda. English for Specific Purposes yondashuvi ingliz tili o'qitishdagi dolzarb yondashuvlardan biri hisoblanib ko'plab kasbga yo'naltirilgan ta'lim muassasalarida an'anaviy ingliz tili darslari o'rniga kasbga yo'naltirilgan ingliz tili darslari tashkillanmoqda. Bu esa o'z navbatida talabalarda til o'rganishga bo'lgan qiziqishni yanada oshirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Alien, J.P.B. and H.G. Widdowson. 1974. «Teaching the communicative use of English» *International Review of Applied Linguistics* XII (1): 1-20.
2. Alien, J.P.B. and H.G. Widdowson (eds.). 1973-1978. *English in Focus*. Oxford: Oxford University Press.
3. Allwright, R. 1982. «Perceiving and pursuing learner's needs» in M. Geddes and G. Sturtridge (eds.) *Individualisation*. Oxford: Modern Language Publications, 24-31.
4. Barber, C.L. 1962. «Some measurable characteristics of modern scientific prose» in *Contributions to English Syntax and Phonology*. Gothenburg Studies in Linguistics 14. Stockholm: Almqvist and Wiksell. Reprinted in Swales (1985: 1-14).